

Тарас Вікторович ВДОВИЧЕНКО

аспірант кафедри податків та фіскальної політики,
Тернопільський національний економічний університет
E-mail: tarasvdovychenko94@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА
ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЗВІЛЬНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

Вдовиченко, Т. В. Теоретичні основи фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців [Текст] / Тарас Вікторович Вдовиченко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 1. – С. 120-130. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Серед причин незадовільного стану фінансування заходів соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців в Україні є недостатня розробленість теоретичних основ і відсутність науково обґрунтованої концепції формування ефективної вітчизняної системи фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації вказаної соціальної категорії громадян.

Мета. Мета статті полягає у систематизації, узагальненні та конкретизації базових теоретичних засад фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації колишніх військовослужбовців.

Результати. Критично вивчено дослідження українських науковців, присвячені групуванню численних дефініцій категорії «фінансове забезпечення» та виокремленню науково-методичних підходів до трактування сутності цього терміну, щодо достовірності їхніх результатів. За допомогою морфологічного аналізу розглянуто специфічні поняття, які є похідними від терміну «фінансове забезпечення» та близькими за змістом до поняття «фінансове забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців». На цій основі сформульовано власне визначення останнього вузькоспеціального терміна у широкому розумінні, в якому інтегровано структурний, системний та процесний підходи до з'ясування його сутності з урахуванням відповідної специфіки. Теоретично обґрунтовано структурну побудову системи фінансового забезпечення колишніх військовослужбовців і охарактеризовано такі її компоненти, як мета, завдання, головні функції, основоположні принципи побудови, етапи реалізації, форми фінансування, перелік джерел мобілізації фінансових ресурсів і ключові напрями використання коштів.

Ключові слова: соціальний захист військовослужбовців; соціальна та професійна адаптація звільнених військовослужбовців; фінансове забезпечення; моделі фінансування; фінансові ресурси; грошові фонди; централізовані та децентралізовані кошти.

Taras Viktorovych VDOVYCHENKO

PhD student,
Department of Taxes and Fiscal Policy,
Ternopil National Economic University
E-mail: tarasvdovychenko94@gmail.com

**THEORETICAL BASIS OF FINANCIAL SUPPORT OF SOCIAL AND PROFESSIONAL
ADAPTATION OF THE TRANSFERRED TO RESERVE MILITARY SERVICEMEN**

Abstract

Introduction. The main reasons of unsatisfactory condition in the sphere of financing of social and professional adaptation of the transferred to reserve military servicemen in Ukraine are discrepant theoretical essentials and scientifically substantiated concept to form the efficient national system that claims to sustain the financing of social and professional adaptation of the mentioned-above social group.

Purpose. The objective of the article assumes the systematization, generalization and specification of basic theoretical essentials of financing of social and professional adaptation of former military servicemen.

Result. The author has critically investigated the available research projects of Ukrainian scholars in the sphere of grouping of numerous categorical definitions of 'financing' and identification of scientific and methodological

© Тарас Вікторович Вдовиченко, 2017

---

approaches to the essence of this term in order to verify their results. The specific notions being derivatives of term 'financing' and associable with 'financing of social and professional adaptation of transferred to the reserve servicemen' have been studied by means of morphologic analysis. The wide authentic definition of the narrow term has been determined on this basis in order to integrate the structural, system and processing approaches to identification of its internal nature. The structure of financing of former servicemen has been substantiated. Such components as an objective, tasks, main functions, basic principles, implementation stages, forms of financing and its sources as well as key directions to their utilization have been specified.

Keywords: social protection of military servicemen; social and professional adaptation of transferred to reserve servicemen; financing; financing models; financial resources; funds; central and decentralized funds.

JEL classification: H420, H530, H550, L310, O190.

Вступ

Підвищення престижності та привабливості служби у Збройних Силах України головно визначається ставленням держави до забезпечення комплексного соціального захисту та соціальних гарантій військовослужбовців. Однією із важливих складових такого захисту є заходи, спрямовані на інтеграцію колишніх військових працездатного віку у цивільне середовище та їхнє адаптування до професійно-трудова чи підприємницької діяльності в умовах ринкових відносин. Водночас останніми роками в Україні на фоні зростання кількості звільнених військовиків бюджетне фінансування їхньої соціальної та професійної адаптації продовжує здійснюватися за залишковим принципом, що призвело до постійного недофінансування та згортання відповідних бюджетних програм. Фактично нині реалізація нечисленних проектів з такої адаптації відбувається лише за рахунок обмеженої міжнародної та іноземної цільової фінансової допомоги. На наш погляд, описаний стан речей значною мірою обумовлений недостатньою розробленістю теоретичних засад і відсутністю науково обґрунтованої концепції побудови ефективної вітчизняної системи фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, звільнених з військової служби у запас чи відставку.

Сутнісно-теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності на різних рівнях та у різних сферах і галузях соціально-економічної системи країни достатньо ґрунтовно досліджено у працях таких учених-фінансистів, як Ю. М. Барський [1], М. В. Гончаренко [2], О. В. Гривківська [3], О. М. Гуцалюк [4], М. С. Забедюк [5], О. М. Колодізев [6], В. В. Костецький [7], О. І. Москаль [8], З. Б. Самулік [9], Г. Б. Погрішук [10], О. Ю. Шутеева [11] та ін. Однак варто зазначити, що більш близькими до теми нашого дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячені з'ясуванню специфічних рис і вирішенню прикладних проблем фінансового забезпечення:

- соціальної сфери загалом (Н. Г. Пігуль, О. В. Люта й А. О. Бойко [12]) та соціальної сфери збройних сил зокрема (О. П. Голота [13]);
- соціального захисту всього населення (Л. М. Клівіденко [14], М. І. Мальований [15], Г. Л. Пономарьова [16], Є. М. Шутяк [17]) або окремих соціальних груп (Т. В. Солоджук [18]);
- соціальних гарантій громадян (В. П. Горин [19]) тощо.

Попри вагомий внесок перелічених дослідників у розробку теоретичних і прикладних аспектів формування, алокації та використання фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування різних суб'єктів економічних відносин, у науковій літературі лише фрагментарно розглядається проблематика практики фінансування соціальної та професійної адаптації колишніх військових, а його теоретико-концептуальні засади залишаються малодослідженими.

Мета та завдання статті

Метою статті є систематизація, узагальнення та поглиблення теоретичних положень, на яких повинно базуватися фінансове забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовиків. Досягнення поставленої мети забезпечується вирішенням таких завдань: а) аналіз науково-методичних підходів до трактування сутності поняття «фінансове забезпечення» та з'ясування його семантичної багатогранності; б) розкриття змісту терміну «фінансове забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовиків» з урахуванням його специфіки; в) обґрунтування з теоретичних позицій структурної побудови системи фінансового забезпечення адаптації колишніх військових.

Виклад основного матеріалу дослідження

У науковій літературі наводиться дуже багато різноманітних дефініцій фінансового забезпечення, які трактують це поняття з найрізноманітніших позицій, що ускладнює сприйняття та чітке розуміння його змісту. Тому останнім часом вітчизняні дослідники понятійно-категоріального апарату фінансової науки

роблять достатньо вдалі спроби систематизувати численні визначення терміну «фінансове забезпечення» та згрупувати їхніх авторів за певними науковими підходами.

У наукових працях М. В. Гончаренко [2], В. В. Костецького [7], Н. Г. Пігуль, О. В. Лютої й А. О. Бойка [12] та О. Ю. Шутеевої [11] розглянуто трактування сутності фінансового забезпечення, запропоновані різними авторами, за допомогою морфологічного аналізу виявлено їхні відмінності, слабкі та сильні сторони. Після цього дослідниками здійснено спрощене групування цих дефініцій і запропоновано власні варіанти визначень. Так Н. Г. Пігуль, О. В. Люта й А. О. Бойко стверджують, що фінансове забезпечення доцільно розглядати у широкому та вузькому розумінні, та виокремлюють чотири підходи до його тлумачення, згідно з якими воно виступає:

- підсистемою фінансово-кредитного механізму, системою форм і джерел фінансування;
- методом покриття витрат за рахунок акумульованих фінансових ресурсів;
- методом фінансового впливу на соціально-економічні процеси;
- сукупністю грошових фондів у достатньому розмірі [12, с. 31-32].

Аналогічну методологію дослідження сутності фінансового забезпечення застосовує О. Ю. Шутеева, яка, проаналізувавши низку визначень, виокремлює такі ключові субстанційні ознаки цього економічного поняття:

- функція інвестування за допомогою фінансових форм;
- структурний компонент фінансового механізму;
- головний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток через систему фінансування;
- сукупність (система) економічних чи фінансових відносин, що реалізуються через сукупність форм і методів формування, мобілізації та використання фондів фінансових ресурсів;
- процес організації фінансування на базі відповідної системи фінансування;
- процес безперервного перебігу відтворювальних процесів за рахунок власних і залучених фінансових ресурсів. Після цього науковець вказує на необхідність розмежування вузького та розширеного підходів до трактування змісту досліджуваного поняття, і констатує, що у широкому сенсі фінансове забезпечення варто розглядати як систему фінансових відносин [11, с. 120].

Загалом погоджуючись із сформульованим вище висновком щодо доцільності тлумачення фінансового забезпечення у широкому та вузькому розумінні, хочемо зазначити, що застосований у згаданих дослідженнях методологічний підхід не дає змоги відобразити усі семантичні відтінки цього поняття.

Більш детальні дослідження сутності поняття «фінансове забезпечення» провели М. С. Забедюк і О. М. Колодізев. Так перший науковець згрупувала низку відповідних дефініцій у чотири підходи: методологічний, ресурсний, організаційно-управлінський та системний, проте вона належним чином не обґрунтувала доречність такої систематизації [5, с. 197]. А другий дослідник аргументував доцільність виокремлення п'яти науково-методичних підходів до трактування терміну «фінансове забезпечення», а саме: ресурсного (формування цільових грошових фондів і ресурсів); витратного (покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання або державою); структурного (структурна складова системи фінансування); функціонального (ототожнення з розподільчою функцією фінансів); комплексного (сукупність фінансових відносин, які виникають з приводу пошуку, мобілізації й ефективного використання фінансових ресурсів, методів і форм їхнього впливу на соціально-економічний розвиток). При цьому учений вважає, що жоден із перелічених підходів не дає змоги вичерпно розкрити багатогранний зміст згаданого поняття [6, с. 10-11].

Ще ґрунтовніше до розкриття змісту фінансового забезпечення підійшли О. М. Гуцалюк та О. Ю. Коцорба, які модифікували та розширили перелік наукових підходів О. М. Колодізева, виокремивши такі:

- програмно-цільовий – фінансове забезпечення розглядається як комплекс заходів для досягнення фінансових і нефінансових цілей суб'єкта господарювання;
- системний – трактується як сукупність відносин щодо залучення, розподілу й використання капіталу; система форм і методів, інструментів та умов фінансування;
- процесний – розглядається як процес (чи діяльність щодо) акумуляції капіталу суб'єктами господарювання, його подальшого розподілу та цільового використання;
- витратний – тлумачиться як покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів;
- вартісний – розглядається як сукупність коштів, які спрямовуються на фінансування діяльності суб'єкта господарювання загалом та його окремих підрозділів;
- структурний – трактується як структурний компонент системи фінансування чи фінансового механізму суб'єкта господарювання;
- резервний – розуміється як фінансова спроможність підприємства забезпечувати власні виробничі потреби.

Крім того, доповнивши морфологічний аналіз удосконаленою процедурою застосування методу контент-аналізу, вказані науковці виокремили та згрупували численні компоненти, які відображають

зміст підходів до визначення сутності фінансового забезпечення та ключові аспекти її формування. Це дало їм змогу встановити, що за критерієм частоти вибору ключової компоненти більшість учених використовують процесний підхід до трактування змісту досліджуваного поняття. Другими за чисельністю є дефініції, що базуються на системному підході, коли фінансове забезпечення розглядається як сукупність фінансових відносин або система форм, методів, інструментів та умов фінансування. Водночас О. М. Гуцалюк та О. Ю. Коцюрба вважають, що з метою більш вичерпного визначення сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств не варто ігнорувати і структурний підхід, який конкретизує зміст цього поняття з точки зору його складових [4, с. 143-146].

Відзначаючи ґрунтовність і загалом погоджуючись з об'єктивністю результатів досліджень О. М. Колодізева та О. М. Гуцалюк і О. Ю. Коцюрби, хочемо зауважити таке. По-перше, суперечливим є двояке трактування сутності фінансового забезпечення у межах комплексного (системного) підходу, бо це означає, що при застосуванні останнього вказане поняття розглядається і у широкому (як сукупність фінансових відносин), і у вузькому (як сукупність форм, методів та інструментів фінансування) розумінні. По-друге, на наш погляд, запропонований двома останніми авторами опис програмно-цільового підходу не зовсім відповідає його назві, а системний і процесний підходи певною мірою перетинаються між собою, бо в обох згадується залучення (акумуляція), розподіл і використання капіталу.

Опрацювання численних наукових публікацій не дало змоги виявити дефініції, які чітко розкривають зміст терміну «фінансове забезпечення соціального захисту військовослужбовців», не говорячи вже про таке вузькоспеціальне поняття як фінансове забезпечення соціальної та професійної адаптації громадян, звільнених з військової служби. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати визначення понять, суміжних або близьких до згаданих термінів.

Узагальнюючи результати проведеного морфологічного аналізу низки дефініцій фінансового забезпечення соціальної сфери загалом і соціальної сфери Збройних Сил України зокрема, фінансового забезпечення соціального захисту населення та соціального захисту молоді, державного фінансового забезпечення соціальних гарантій громадян, можна зробити декілька висновків:

- переважна більшість згаданих вище авторів перелічених понять трактує їх у широкому сенсі, тобто як сукупність економічних (фінансових, грошових) відносин розподільчого та перерозподільчого характеру, у поєднанні з так званим процесним підходом, згідно з яким вказані відносини реалізуються у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на відповідні соціальні цілі;
- розкриваючи зміст поняття «фінансове забезпечення соціального захисту населення», практично усі науковці слушно наголошують на тому, що відносини з приводу мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів мають розподільчий характер. Справді в умовах ринкової економіки фінансову підтримку матеріально неблагополучних верств населення та непрацездатних громадян можна здійснити тільки шляхом перерозподілу на їхню користь частини створеної у країні додаткової вартості. Більше того, у своєму визначенні Є. М. Шутяк вказує, що економічні відносини, які проявляються під час формування централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів у фондовій і нефондовій формі є не тільки розподільчими, а й перерозподільчими [17, с. 11]. Це зумовлено тим, що ці відносини спостерігаються на усіх стадіях розподілу ВВП, а саме: а) на етапі первинного розподілу, коли відбувається часткове забезпечення матеріального добробуту економічно активного населення та формування первинних доходів суб'єктів господарювання та держави; б) на етапах первинного та вторинного перерозподілу, коли нагромаджені суб'єктами економічних відносин фінансові ресурси спрямовуються на формування (збільшення) доходів малозабезпечених і непрацездатних осіб, які потребують такої допомоги і підтримки [19, с. 56-57];
- у власних дефініціях М. І. Мальований [15, с. 175], Г. Б. Поляк, Л. Д. Андросова, В. М. Горелік [20, с. 460] та Є. М. Шутяк [17, с. 11], зокрема, зазначають, що формування необхідних фінансових ресурсів для соціального захисту населення відбувається за рахунок податків і спеціальних внесків. Перша модель фінансування за рахунок податкових надходжень притаманна країнам, які застосовують універсальні програми соціального захисту для усіх громадян, бо величина соціальних виплат і допомоги не пов'язана із сумою сплачених податків. Відмінність другого механізму фінансування полягає в тому, що фінансові ресурси для реалізації програм соціального захисту формуються за рахунок сплати роботодавцями та найманими працівниками спеціальних внесків, тому наявний зв'язок між страховими платежами та соціальними виплатами [21, с. 332-333];
- на наш погляд, частина науковців (О. П. Голота [13, с. 23], Л. М. Клівіденко [14, с. 6-7], М. І. Мальований [15, с. 175] та Т. В. Солоджук [18]) безпідставно вважають, що формування фінансових ресурсів для утримання соціальної сфери чи соціального захисту відбувається винятково у фондовій формі, бо таке фінансування може частково здійснюватися за рахунок децентралізованих грошових коштів суб'єктів підприємництва, некомерційних, міжнародних і закордонних організацій, церковних громад, домогосподарств без створення відповідних фондів. Хоча, звичайно, найвагомішу роль у фінансовому забезпеченні соціальної сфери та соціального захисту в Україні та більшості країн світу

відіграють бюджети різних рівнів і спеціальні соціальні фонди, що пояснюється як суспільною природою держави, так і масштабами акумульованих у її казні фінансових ресурсів [22, с. 17].

Виходячи із наведеного, вважаємо, що фінансове забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців одночасно є одним зі структурних компонентів фінансового механізму соціального захисту військових та сукупністю розподільних і перерозподільних фінансових відносин, які реалізуються через систему відповідних форм, методів, моделей та інструментів мобілізації, акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою фінансування комплексу взаємопов'язаних і взаємодоповнювальних заходів і процедур, які спрямовані на швидке та безболісне пристосування колишніх військовослужбовців до цивільного життя та професійно-трудової або підприємницької діяльності в умовах ринкових відносин.

Розглядаючи фінансове забезпечення соціальної і професійної адаптації звільнених військовиків як цілісну систему, яку можна зобразити у вигляді схеми, наведеної на рис. 1, охарактеризуємо її головні компоненти.

На основі адаптації до цілей дослідження та поглиблення напрацювань Н. Г. Пігуль, О. В. Лютої та А. О. Бойка [12, с. 31] нами визначено, що метою фінансового забезпечення соціально-професійної адаптації колишніх військовослужбовців є формування, розподіл і використання фінансових ресурсів для ефективного фінансування комплексу заходів, спрямованих на пристосування і комфортний перехід до цивільного життя, професійно-трудової та підприємницької діяльності в ринкових умовах господарювання. А досягнення мети забезпечується виконанням таких завдань:

- визначення можливих фінансових джерел для покриття витрат на соціальну і професійну адаптацію звільнених військовослужбовців у поточному та довгостроковому періодах;
- обчислення необхідних обсягів фінансових ресурсів за джерелами фінансування на поточний період і довгострокову перспективу;
- визначення пріоритетних напрямів фінансування витрат на вказану адаптацію та концентрація фінансових ресурсів на цих напрямках;
- обчислення планових обсягів відповідних витрат за кожним напрямом їхнього фінансування;
- вибір найефективніших способів формування, розподілу та використання коштів для фінансування заходів соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців;
- мобілізація фінансових ресурсів для фінансування заходів вказаної адаптації;
- розподіл і використання коштів на фінансування відповідних запланованих витрат;
- пошук резервів збільшення надходжень і економії витрат для поліпшення фінансування заходів соціальної адаптації та професійної перепідготовки колишніх військовослужбовців;
- організація та здійснення дієвого контролю формування, розподілу і використання коштів на фінансування зазначених заходів.

Із перелічених завдань випливає, що фінансове забезпечення соціально-професійної адаптації колишніх військових передбачає здійснення трьох головних функцій: фінансового планування та прогнозування, оперативного управління фінансовими ресурсами, фінансового контролю у сфері надання послуг з адаптації.

В. П. Горин сформулював перелік з п'яти основних принципів державного фінансового забезпечення соціальних гарантій [19, с. 57-58], який нами було уточнено та доповнено з урахуванням сутності та особливостей фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації колишніх військовиків. Таким чином, до переліку згаданих фундаментальних нормативних положень віднесено:

- принцип економічної обґрунтованості, суть якого полягає у врахуванні реальних фінансових можливостей держави, комерційних, неприбуткових, міжнародних і закордонних організацій, благодійних фондів, спонсорів, самих звільнених військових і членів їхніх сімей (реципієнтів відповідних послуг) при визначенні потреби у фінансових ресурсах для фінансування заходів соціальної та професійної адаптації вказаних осіб, передбачених законодавством;
- принцип плановості та прогнозованості, зміст якого зводиться до поточного і перспективного планування обсягів мобілізації та використання коштів для покриття витрат на соціальну та професійну адаптацію колишніх військовослужбовців. Реалізація цього принципу вимагає запровадження єдиної обліково-інформаційної системи для осіб, звільнених з військової служби у запас чи відставку, розробки науково обґрунтованих фінансових нормативів витрат на одного реципієнта відповідних послуг тощо;
- принцип комплексності фінансового забезпечення, який полягає у необхідності використання багатоканального фінансування, що передбачає поєднання різних джерел фінансових ресурсів і альтернативних форм фінансування з метою повнішого задоволення потреби колишніх військовослужбовців у послугах з соціальної адаптації та професійної перепідготовки;

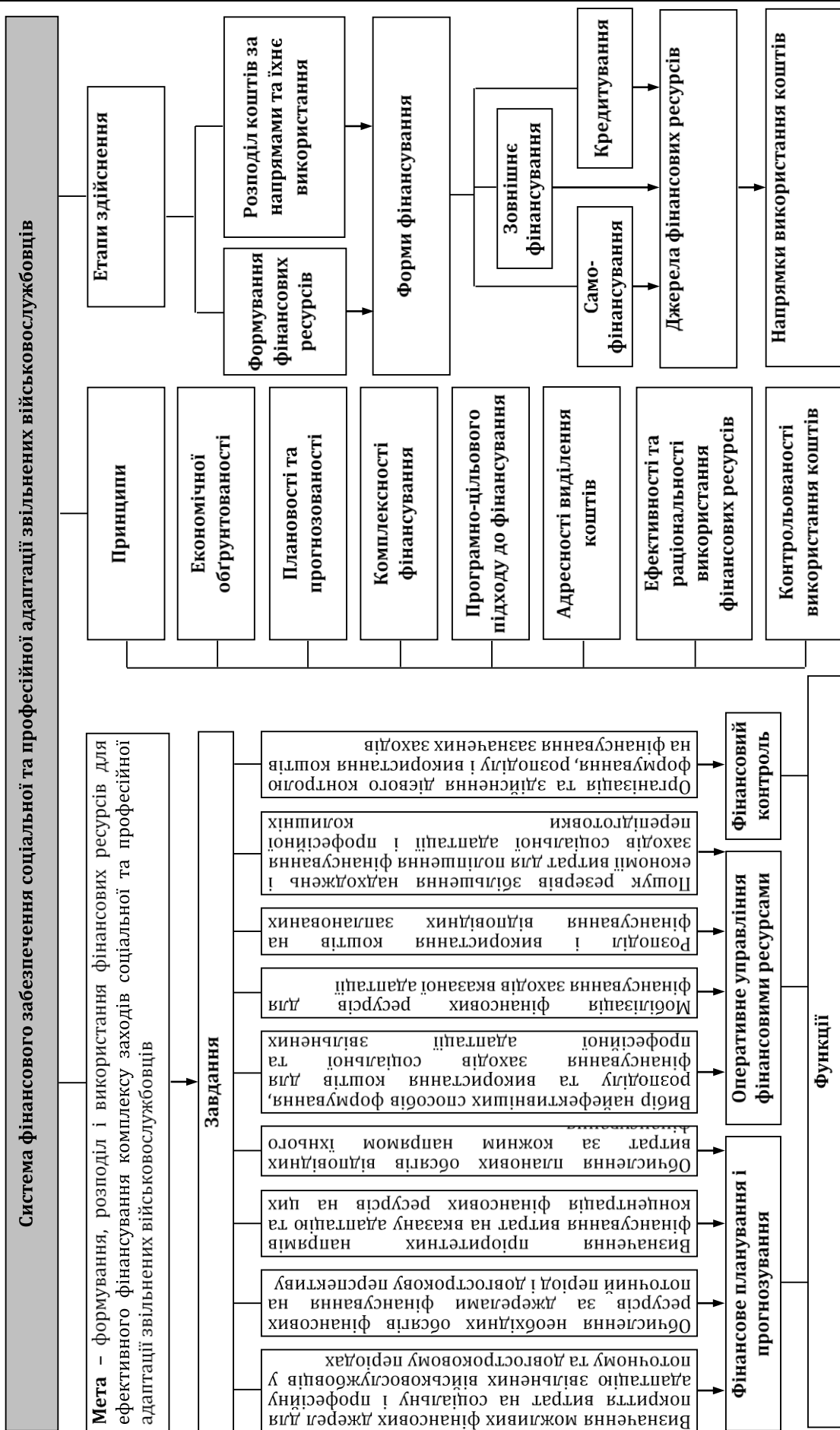

Рис. 1. Система фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців

-
- принцип програмно-цільового підходу до фінансування, зміст якого полягає у визначенні головної мети, конкретизованої у переліку завдань, та розробленні результативних показників виконання програм (проектів) соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців, що дає змогу забезпечити взаємозв'язок між виділеними коштами й очікуваними результатами їхнього використання;
  - принцип адресності виділення коштів на заходи соціальної та професійної адаптації, який передбачає, що першочергово такі послуги повинні надаватися тим представникам соціально вразливих груп колишніх військовослужбовців (звільнені з військової служби до моменту набуття права на пенсійне забезпечення; колишні військові, які не володіють цивільними професіями; члени малозабезпечених сімей звільнених військовослужбовців тощо), які виявили бажання взяти участь у відповідних програмах (проектах) адаптації і перепідготовки;
  - принцип ефективності та раціональності використання фінансових ресурсів, що означає досягнення максимального рівня задоволення потреб осіб, звільнених з військової служби, за рахунок мінімального чи наперед визначеного обсягу фінансування заходів їхньої соціальної та професійної адаптації;
  - принцип контрольованості, який передбачає застосування різних ефективних видів, форм і методів фінансового контролю за використанням коштів на цілі соціальної та професійної адаптації звільнених військовиків.

Процес фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців можна умовно поділити на два етапи: 1) формування необхідних фінансових ресурсів; 2) розподіл коштів за напрямками та їхнє використання. Практична реалізація вказаних етапів здійснюється за допомогою певних форм фінансування. Серед науковців немає одностайної думки щодо переліку та назви таких форм (табл. 1).

Враховуючи специфіку фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації колишніх військовослужбовців і розглядаючи її з позиції індивідуума-реципієнта послуг з такої адаптації, на наш погляд, можна виокремити три основні форми фінансування: самофінансування, кредитування та інше цільове фінансування. Останнє містить фінансування за рахунок бюджетних асигнувань і коштів спеціальних соціальних фондів, спонсорських і благодійних внесків юридичних і фізичних осіб, міжнародної фінансової допомоги тощо, яке має конкретне цільове призначення.

Первинною формою фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців виступає самофінансування за рахунок власних доходів і особистих заощаджень колишніх військових і членів їх родин. Оскільки після звільнення з військової служби такі громадяни втрачають головне джерело доходів і рівень їхнього достатку помітно знижується, використання самофінансування для оплати отриманих послуг з психотерапевтичної допомоги, медичної реабілітації, професійної перепідготовки, правового та профорієнтаційного консультування стає проблематичним. Тому у вітчизняних реаліях вказана форма фінансування використовується дуже обмежено (переважно у вигляді оплати вартості різних видів освітніх послуг). Аналогічне зауваження стосується і такої форми фінансування, як кредитування, яка на практиці може втілюватись в одержанні звільненими військовослужбовцями цільових позик для оплати послуг з соціально-професійної адаптації. Якщо говорити про Україну, то нині колишні військові (як і інші громадяни) хіба що можуть скористатися правом на отримання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти.

Таким чином, можна стверджувати, що фінансування заходів соціальної та професійної адаптації осіб, звільнених з військової служби у запас чи відставку, здебільшого здійснюється через інше цільове фінансування.

На основі узагальнення світової та вітчизняної практики можна виокремити такі джерела фінансових ресурсів для соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців:

- кошти державного (федерального) бюджету та централізованих (федеральних) цільових соціальних фондів держави;
  - кошти бюджетів членів федерації (регіонів, штатів, провінцій, земель тощо), місцевих бюджетів (міст, округів, сільських округів, селищ, сіл тощо) і муніципальних (комунальних) цільових соціальних фондів;
  - кошти зацікавлених вітчизняних комерційних підприємств і неприбуткових громадських організацій та об'єднань (насамперед, створених колишніми військовослужбовцями та членами їхніх родин), разом із благодійною та спонсорською фінансовою допомогою;
  - кошти від підприємницької діяльності без створення юридичної особи громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей;
  - цільові банківські кредити;
  - особисті доходи та грошові заощадження колишніх військовослужбовців і членів їхніх сімей;
  - цільові іноземні інвестиції міжнародних і закордонних організацій, фондів, владних структур інших держав, а також спонсорські та благодійні внески зарубіжних підприємницьких структур;
-

– кошти міжнародної технічної допомоги та інших форм міжнародного співробітництва тощо.

Таблиця 1. Наукові підходи до виокремлення форм фінансування

№ з/п	Прізвище та ініціали авторів	Короткий виклад змісту підходу	Перелік виділених форм
1.	Барський Ю. М., Чуль О. М.	Фінансове забезпечення на регіональному рівні реалізується на основі встановлених систем фінансування, що здійснюється в таких чотирьох формах: самофінансування, кредитування, інвестування та міжбюджетне трансфертування [1, с. 40]	– самофінансування; – кредитування; – інвестування; – міжбюджетне трансфертування
2.	Гривківська О. В.	Фінансове забезпечення діяльності підприємств передбачає ефективне формування та найраціональніше використання фінансових ресурсів, що є неможливим без оптимального поєднання складових фінансового забезпечення, а саме, самофінансування, кредитування та цільового фінансування [3, с. 14]	– самофінансування; – кредитування; – цільове фінансування
3.	Москаль О. І.	Фінансове забезпечення реалізується через систему фінансування, що може здійснюватися в трьох формах: самофінансування, кредитування і безповоротне фінансування з бюджету [8, с. 6-7]	– самофінансування; – кредитування; – безповоротне фінансування з бюджету
4.	Оспіщев В. І. та ін.	Фінансове забезпечення – це основний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток, який регулюється на основі відповідної системи функціонування, яке може здійснюватись в трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування [23, с. 59]	– самофінансування; – кредитування; – зовнішнє фінансування
5.	Самулік З. Б.	У діяльності бюджетних установ найчастіше поєднуються такі форми фінансового забезпечення: бюджетне фінансування, самофінансування, благодійництво та спонсорство [9]	– бюджетне фінансування; – самофінансування; – благодійництво та спонсорство
6.	Федосов В. М.	Фінансове забезпечення здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування [24, с. 33]	– самофінансування; – кредитування; – бюджетне фінансування
7.	Юрій С. І.	Фінансове забезпечення – це формування достатнього розміру цільових грошових фондів та їх ефективне використання завдяки самофінансуванню, кредитуванню, бюджетному фінансуванню на безповоротній основі, оренді та інвестуванню [25, с. 20]	– самофінансування; – кредитування; – бюджетне фінансування на безповоротній основі; – оренда; – інвестування

Відповідно до основних напрямків використання коштів, акумульованих за допомогою перелічених джерел, можна віднести:

- покриття витрат на комплексну психотерапевтичну допомогу та медичну реабілітацію колишніх військовослужбовців, які цього потребують;
- оплата консультаційних та інформаційних послуг з питань правового характеру, професійної орієнтації, пошуків роботи та працевлаштування звільнених військовиків;
- відшкодування вартості освітніх послуг на перепідготовку, перекваліфікацію, освоєння нової професії чи підвищення професійної майстерності вказаної соціальної категорії осіб;
- фінансова допомога при створенні та у процесі функціонування бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків, кредитних спілок тощо, через які звільнені військовослужбовці залучаються до підприємницької діяльності;
- фінансова підтримка діяльності на стадії започаткування власної справи та при створенні нових робочих місць у суб'єктах малого і середнього бізнесу, заснованих колишніми військовими та членами їхніх сімей.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку висновків і узагальнень.

Розмаїття визначень поняття «фінансове забезпечення», які наводяться у науковій літературі, зокрема, пояснюється такими причинами:

- автори часто розглядають фінансове забезпечення з урахуванням особливостей конкретної галузі фінансової науки та виявів його внутрішнього змісту і функціонального призначення на різних рівнях соціально-економічної системи (на макрорівні – суспільство, держава чи економіка загалом; на мезорівні – адміністративно-територіальне утворення, сектор економіки, конкретний вид ринку, галузь або сфера діяльності; на мікрорівні – суб'єкт господарювання, домогосподарство чи індивідуум тощо);
- спостерігається суб'єктивний підхід дослідників, оскільки вони ставлять під час наукових пошуків різні цілі, для реалізації яких розглядають згадане поняття з урахуванням власного досвіду та бачення, акцентуючи увагу на його конкретних аспектах й особливостях.

На основі результатів дослідження вважаємо за доцільне трактувати сутність фінансового забезпечення соціальної та професійної адаптації звільнених військовослужбовців у широкому розумінні (як сукупність розподільних і перерозподільних фінансових відносин) із застосуванням симбіозу структурного (як компонент фінансового механізму соціального захисту військовослужбовців), системного (як систему відповідних форм, методів, моделей та інструментів фінансування) та процесного (як процес мобілізації, нагромадження, розподілу та використання фінансових ресурсів) науково-методичних підходів. Подібне тлумачення, на нашу думку, дає змогу достатньо ґрунтовно та поліаспектно висвітлити зміст цього поняття з урахуванням притаманних йому особливостей.

Розгляд фінансового забезпечення соціальної і професійної адаптації колишніх військових як цілісної системи дав змогу обґрунтувати, що вона містить мету, яка уточнюється через список завдань, три головні функції, низку базових принципів побудови, два етапи здійснення, три форми фінансування, перелік джерел фінансових ресурсів і напрямків використання коштів на відповідні цілі (див. рис. 1).

Висновки та перспективи подальших розвідок

Перспективними напрямками подальших теоретичних досліджень у відповідному напрямку є розроблення класифікації джерел фінансового забезпечення соціально-професійної адаптації звільнених у запас чи відставку військовослужбовців, обґрунтування доцільності застосування в Україні багатоканальної моделі фінансування, яка передбачає паритетне поєднання найбільш ефективних централізованих і децентралізованих джерел мобілізації фінансових ресурсів.

Список літератури

1. Барський, Ю. М. Фінансове забезпечення в системі соціально-економічного регулювання регіонів [Текст] / Ю. М. Барський, О. М. Чуль // Економіка і регіон. – 2011. – № 3. – С. 39-43. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2011_3_9.
2. Гончаренко, М. В. Фінансове забезпечення розвитку територій: теоретичний аспект [Текст] / М. В. Гончаренко. // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_21.
3. Гривківська, О. В. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємств [Текст] / О. В. Гривківська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 2. – С. 12-15.
4. Гуцалюк, О. М. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств ЖКГ [Текст] / О. М. Гуцалюк, О. Ю. Коцюмба // Бізнес Інформ. – 2015. – № 3. – С. 141-149. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_24.
5. Забедюк, М. С. Теоретичні засади фінансового забезпечення діяльності підприємства [Текст] / М. С. Забедюк // Економічний форум. – 2016. – № 3. – С. 195-200.
6. Колодізев, О. М. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки [Текст]: автореф. дис. ... докт. економ. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / О. М. Колодізев; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: [Б. В.], 2011. – 40 с.
7. Костецький, В. В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства [Текст] / В. В. Костецький // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4(29). – С. 135-145.
8. Москаль, О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області) [Текст]: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Москаль Олександр Ілліч; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2001. – 18 с.
9. Самулік, З. Б. Фінансове забезпечення бюджетних установ та шляхи його удосконалення / З. Б. Самулік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2013/finansove-zabezpechennya-byudzhethnyh-ustanov-ta-shlyahy-yoho-udoskonallyennya/>.

10. Погрішук, Г. Б. Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища [Текст]: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Погрішук Галина Борисівна; Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
11. Шутєєва, О. Ю. Теоретичні засади визначення сутності фінансового забезпечення функціонування ринку цінних паперів [Текст] / О. Ю. Шутєєва // Фінансовий простір. – 2013. – № 3. – С. 118-122. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_3_17.
12. Пігуль, Н. Г. Фінансове забезпечення соціальної сфери в Україні [Текст] / Н. Г. Пігуль, О. В. Люта, А. О. Бойко // Вісник Національного банку України. – 2015. – №1 (227). – С. 30-35.
13. Голота, О. П. Фінансове забезпечення соціальної сфери Збройних Сил України [Текст]: дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / Голота Олена Петрівна; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2008. – 221 с.
14. Клівіденко, Л. М. Фінансове забезпечення соціального захисту населення України [Текст]: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Л. М. Клівіденко; Терноп. держ. екон. ун-т. – Тернопіль, 2006. – 20 с.
15. Мальований, М. І. Теоретичні основи фінансового забезпечення соціального захисту / М. І. Мальований [Текст] // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 5(1). – С. 174-185. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_5%281%29_39.
16. Пономарева, А. Л. Финансовое обеспечение системы социальной защиты населения в России: автореферат дис. ... кандидата экономических наук [Текст]: 08.00.10 / Пономарева Анна Леонидовна; [Место защиты: Рост. гос. эконом. ун-т]. – Ростов-на-Дону, 2010. – 25 с.
17. Шутяк, Е. Н. Финансовое обеспечение социальной защиты населения в Российской Федерации: автореф. дис... докт. екон. наук [Текст]: 08.00.10 / Шутяк Елизавета Николаевна; [Место защиты: Всерос. заочн. фин.-экон. ин-т]. – Москва, 2005. – 36 с. – Режим доступу: <http://economy-lib.com/disser/146242/a/#?page=13>.
18. Солоджук, Т. В. Концептуальна модель фінансового забезпечення соціального захисту молоді в Україні / Т. В. Солоджук / Ефективна економіка (електронне наукове фахове видання). – 2012. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1446>.
19. Горин, В. П. Державне фінансове забезпечення соціальних гарантій [Текст]: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Володимир Петрович Горин; Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2010. – 279 с.
20. Финансы и кредит: учебник [Текст] / Г. Б. Поляк, Л. Д. Андросова, В. Н. Горелик и др.; под ред. Г. Б. Поляка. – М.: Волтерс Клувер, 2010. – 800 с.
21. Доценко, І. О. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення соціального захисту населення [Текст] / І. О. Доценко, Р. С. Кукурічко // Фінансовий простір. – 2015. – № 2. – С. 331-334. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2015_2_41.
22. Тропін, В. Б. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави в Україні [Текст] / В. Б. Тропін // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 15-31.
23. Фінанси: навч. посіб. [Текст] / [О. П. Близнюк, Л. І. Лачкова, В. І. Оспіщев та ін.] / за ред. І. В. Оспіщева. – К.: Знання, 2006. – 415 с.
24. Бюджетний менеджмент: Підручник [Текст] / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
25. Фінанси: вишкіл студій: навчальний посібник [Текст] / За ред. д.е.н., проф. С. І. Юрія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.

References

1. Bars'kyu, Yu. M. & Chul', O. M. (2011). Finansove zabezpechennya v systemi sotsial'no-ekonomichnoho rehulyuvannya rehioniv. *Ekonomika i rehion*, 3, 39-43. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2011_3_9.
2. Honcharenko, M. V. (2012). Finansove zabezpechennya rozvytku terytoriy: teoretychnyy aspekt. *Derzhavne budivnytstvo*, 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_21.
3. Hryvkivs'ka, O. V. (2004). Teoretychni pidkhody do vyznachennya finansovoho zabezpechennya diyal'nosti pidpryyemstv. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*, 2, 12-15.
4. Hutsalyuk, O. M. & Kotsyurba, O. Yu. (2015). Teoretychni pidkhody do vyznachennya sutnosti finansovoho zabezpechennya diyal'nosti pidpryyemstv ZhKH. *Biznes Inform*, 3, 141-149. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_24.
5. Zabedyuk, M. S. (2016). Teoretychni zasady finansovoho zabezpechennya diyal'nosti pidpryyemstva. *Ekonomichnyy forum*, 3, 195-200.
6. Kolodizyev, O. M. (2011). *Finansove zabezpechennya innovatsiynoho rozvytku natsional'noyi ekonomiky*. Sumy: [B. V.].
7. Kostets'kyu, V. V. (2010). Sutnisno-teoretychni pidkhody do vyznachennya finansovoho zabezpechennya diyal'nosti pidpryyemstva. *Halyts'kyy ekonomichnyy visnyk*, 4(29), 135-145.

-
8. Moskal', O. I. (2001). *Finansove zabezpechennya rozvytku ahropromysloвого vyrobnytstva rehionu (na materialakh Chernivets'koyi oblasti)*. Kyiv.
  9. Samulik, Z. B. (2013). *Finansove zabezpechennya byudzhetnykh ustanov ta shlyakhy yoho udoskonalennya*. Retrieved from: <http://naub.ua.edu.ua/2013/finansove-zabezpechennya-byudzhetnyh-ustanov-ta-shlyakhy-yoho-udoskonalennya/>.
  10. Pohrishchuk, H. B. (2005). *Finansove zabezpechennya okhorony navkolysn'oho pryrodnoho seredovyscha*. Ternopil'.
  11. Shutyeyeva, O. Yu. (2013). Teoretychni zasady vyznachennya sutnosti finansovoho zabezpechennya funktsionuvannya rynku tsinnykh paperiv. *Finansovyy prostir*, 3, 118-122. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_3_17.
  12. Pihul', N. H., Lyuta, O. V., Boyko, A. O. (2015). Finansove zabezpechennya sotsial'noyi sfery v Ukrayini. *Visnyk Natsional'noho banku Ukrayiny*, 1 (227), 30-35.
  13. Holota, O. P. (2008). *Finansove zabezpechennya sotsial'noyi sfery Zbroynykh Syl Ukrayiny*. Kyiv.
  14. Klividenko, L. M. (2006). *Finansove zabezpechennya sotsial'noho zakhystu naseleennya Ukrayiny*. Ternopil'.
  15. Mal'ovanyy, M. I. (2012). Teoretychni osnovy finansovoho zabezpechennya sotsial'noho zakhystu. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*, 5(1), 174-185. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_5%281%29_39.
  16. Ponomareva, A. L. (2010). *Finansovoe obespechenie sistemy sotsyal'noy zashchity naseleniya v Rossii*. Rostov-na-Donu.
  17. Shutyak, E. N. (2005). *Finansovoe obespechenie sotsyal'noy zashchity naseleniya v Rossiyskoy Federatsii*. Moscow. Retrieved from: <http://economy-lib.com/disser/146242/a#?page=13>.
  18. Solodzhuk, T. V. (2012). Kontseptual'na model' finansovoho zabezpechennya sotsial'noho zakhystu molodi v Ukrayini. *Efektivna ekonomika*, 10. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1446>.
  19. Horyn, V. P. (2010). *Derzhavne finansove zabezpechennya sotsial'nykh harantiy*. Ternopil'.
  20. Polyak, H. B., Androsova, L. D., Horelyk, V. N. (2010). *Finansy i kredit*. Moscow: Volters Kluver.
  21. Dotsenko, I. O. & Kukurichko, R. S. (2015). Zarubizhnyy dosvid finansovoho zabezpechennya sotsial'noho zakhystu naseleennya. *Finansovyy prostir*, 2, 331-334. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2015_2_41.
  22. Tropin, V. B. (2008). Byudzhetne zabezpechennya sotsial'noyi funktsiyi derzhavy v Ukrayini. *Finansy Ukrayiny*, 5, 15-31.
  23. Blyznyuk, O. P., Lachkova, L. I., Ospishchev, V. I. (2006). *Finansy*. Kyiv: Znannya.
  24. Fedosov, V., Oparin, V., Safonova, L. (2004). *Byudzhetnyy menedzhment*. Kyiv: KNEU.
  25. Yuriy, S. I. (2002). *Finansy*. Ternopil': Kart-blansh.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2017 р.